

Žemberová, Viera

Literárne a literárnovedné príspevky do slovenských a českých vzťahov

In: *Myšlenkové toposy literatury v česko-slovenských souvislostech : (minulost a současnost)*. Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). Vydání první Brno: Tribun EU, 2014, pp. 149-160

ISBN 978-80-263-0738-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81559>

Access Date: 12. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LITERÁRNE A LITERÁRNOVEDNÉ PRÍSPEVKY DO SLOVENSKÝCH A ČESKÝCH VZŤAHOV

Viera Žemberová (Prešov)

Kľúčové slová

Praha, veľvyslanec, kultúrne kontakty, pracovné záznamy, osobné zápisy, literárne spomínanie, rodová pamäť

Abstrakt

Ladislav Ballek zaznamenal svoj pracovný pobyt na ambasáde Slovenskej republiky v Prahe do sugestívnej publikácie. Tvorila ju osobné spomienky na rodinu, región, kde vyrástol, na literárne ambície, teda do spomienok sa dostal čas minulý. Spomienky sa prelínajú s pracovnými záznamami, v ktorých detailne zachytáva tie činnosti, ktoré súvisia s jeho prácou na veľvyslanectve.

Key words

Prague, ambassador, cultural contacts, work records, personal records, literary reminiscence, ancestral memory

Abstract

Ladislav Ballek recorded his business stay at the Embassy of the Slovak Republic in Prague in a suggestive publication. It contains his personal memories of the family, the region where he grew up, literary ambitions, i. e. memories of past times. The author's memories interlace with the work records in which those activities that relate to his work at the embassy are described in detail.

Spôsob, ako sa zamýšľať nad myšlienkovými „toposmi literatúry v česko-slovenských súvislostiach v minulosti a súčasnosti“, sa nemení vo svojej podstate, a to ani vtedy, keď sa stáva výzvou na mnoho-

násobné presuny vo svojej látke, má svojej dejiny, idey a ideály, ale predovšetkým, napriek plynúcemu času a navrstvujúcim sa dejom a udalostiam, ostávajú a konajú tie osobnosti, ktoré sa do „toposov“ vzájomnosti a súvislosti votkali, žili, konali a tvorili tak, aby práve ony a ich činy i rozhodnutia, nech ponесú aj odlišné pomenovanie a symboliku ako topos, majú svoju prítomnosť i budúcnosť pri vymedzovaní toho, čo vzťahy ponесú a prinesú v budúcnosti.

Od deväťdesiatych rokov minulého storočia po zmenách, ktoré viedli slovenskú a českú literatúru ako entity do svetovej literatúry, sa jestvovanie, výskum a dialóg slovenskej a českej literatúry, literárnej vedy, umení a kultúry odohrávajú ako cibrené dostredivé a vzájomné udržiavanie toho najhodnotnejšieho, čo zachytávajú v spoločensťve nazvanom vzťahy, súvislosti, kontakty ako prejav emancipovaného dohovoru špecifických národných duchovných, tvorivých a umeleckých dispozícií a boli zahrnuté zvlášť do kultúry a literatúry, do troch rešpektovaných funkcií,¹ a tie umožnili aj poskytnúť príležitosť, ako hodnotovo a funkčne zachytiť ich vzájomnú komparáciu i diferenciaciu, dotyky a odlišnosti, kontext, kontinuity a silu tradície.

Kontakty slovenskej a českej kultúry, literatúry a umenia sa pokúsime zachytiť – pars pro toto – v subtilnej výpovedi Ladislava Balleka (1941 – 2014), ktorá sa nevzpiera príležitosti, popri spoločenskej funkcii autora, literárnovednému a literárnemu vyjadreniu toho, ako, kde, s kým a s akými zámermi žijeme vo vzájomnej blízkosti, ktorú prirodzene sprevádza a dotvára jedinečnosť a s ňou aj príčinný následok zákonitého zblížovania a prirodzeného vzdľaovania sa toho, čo býva na úžitok procesu ako dotvárať a rozvíjať vlastnú autenticnosť a pritom neporušiť historicky rozvinuté nástroje dorozumievania sa nie raz terminologicky aj pocityto vymedzeného ako vzájomnosť.

---

¹ Stanislav Šmatlák pri vymedzovaní troch funkcií vo vzťahoch slovenskej a českej literatúry v roku 1960. Pozri Števček, Ján – Šmatlák, Stanislav: *Literárne rozhovory*. Bratislava: Smena 1981, rozhovor venovaný vzťahom slovenskej a českej literatúry.

K Ladislavovi Ballekovi sa priblížime po prvý raz ako k autorovi spoločenských a kultúrnych esejí, po druhý raz v situácii, keď sa v ňom zosúladoval diplomat Slovenskej republiky v Českej republike (2000 – 2008), spisovateľ a meditujúci muž vyrovnávajúci sa s časom uchovaným vo svojej rodovej a rodinnej pamäti („vršky pamäti“) a v čase svojej komornej prítomnosti (28. 8. 2001 – 31. 5. 2008) Slováka žijúceho v Prahe a v českom spoločenskom prostredí.²

Priesečník verejne činnej osobnosti (*Trojou a vrškom pamäti. Pisárov dlhý zápis 2000 – 2008*)³ a kultúrneho publicistu, autora esejí (*Letiace roky*)⁴ vytvoril príležitosť povýšiť osobné priescestie na dotykové miesto odvekých spojení slovenskej a českej dejinnej pamäti, spoločenskej spolupatričnosti a kultúry; v texte *Trojou a vrškom pamäti* sa zvyrazňuje náklonnosť a obdiv k moravskej ľudovej piesni.

Ballekovým autorským priestorom v slovenskom literárnom živote sa od šesťdesiatych rokov stala senzuálne ladená próza. Blízke mu boli obzvlášť novela a román, z problémov zas tie, v ktorých sa do sveta narácie vnášali reálie (južného) regiónu a (vizuálne, emotívne, zážitkové) komornosti človeka výrazne tvarovaného spoločenských prostredím a konkrétnym slovenským regiónom, ktoré utvárali tak rozprávačský naturel subjektu, ako aj typ protagonistu tak, aby všetko, čo sa dá do pohybu vo svete narácie, nech je čímkoľvek spôsobené, vypovedalo, zrealňovalo a sprístupňovalo vo vzájomnom prepojení skutočný (univerzálny) svet a svet subjektu (areálu, osobného priestoru) o ňom by sa v súlade so stratégiou autora malo

---

² „Medzi jesennými brehmi Dunaja mierila k moru biela **lod'**, keď sa predseda vlády L. Fogaš – pri káve na petržalskom nábreží – **pisára** opýtal, či by na zvyšný čas pôsobenia vlády M. Dzurindu neprijal miesto veľvyslanca v Prahe... Keď sa L. Fogaš odmlčal, pisár prikývol a povedal, že miesto veľvyslanca v Prahe **a v krajine, ktorá mu nikdy nebude cudzou prijíma**, nie ako dva roky prázdnin... In: Ballek, Ladislav: *Trojou a vrškom pamäti. Pisárov dlhý zápis 2000 – 2008* (2013), časť Bratislava 2000/ Praha 2001, s. 5.

³ Ballek, Ladislav: *Trojou a vrškom pamäti. Pisárov dlhý zápis 2000 – 2008*. Bratislava: Kalligram 2013. 692 s.

⁴ Ballek, Ladislav: *Letiace roky*. Bratislava: Kalligram 1998. 240 s.

v kultúrnom prostredí vedieť viac; ak nie všetko, aspoň čosi, nie každému (inému) sa podarí do neho (do nich) úspešne preniknúť, alebo vstúpiť.

Estetika a noetika prozaického textu sa primkne, či v čase návratov do osobnej pamäti v rozčlenenej forme memoárov (vrškom pamäti: rodina, rodičia, starkí, školovanie, vojenčina, učiteľská profesia, prírodné a mestské reflexie) sa personálne, geograficky, emotívne a na zážitkovo upäté rozprávania z nenáhlivých návratov k tomu, kto bol, no aj k tomu, čo sa uchovalo v chlapcovi a mladom mužovi. A to všetko ako intímny súbor utváraný postupne z jednotlivostí a minulého času, preto sa výpoveď viaže na detail a na ustálený zážitok zovretý personalizovaným rozprávačom. Problém a noetika kultúrnej (literárnej) eseje sa sústreďia na vertikálne uchopenie toho, čo sa dá v mozaike dotvoriť do toho, čo sa aj po čase môže prijať ako súbor zostavený z infinitívov vedieť, poznať, vypovedať, obnoviť prežitie. Pritom v Ballekovej autorskej produkcii ide o stratégiu sústredenú na to, aby sa vo výpovedi rozpomienkového zápisu a eseje obsiahlo, ako možno zhlboka nazerať z jedného bodu (nahľad, odstup) na svet, čas, priestor, udalosť aj jednotlivca tak, že nič nie je samozrejmé, nič nezanikne bez ozveny a nič nie je následok „slabej“ chvíle našich subjektov a ich mravov, emócií, teda hľadieť a zvažovať nezaujato na to, čo vypovedá odlišne a rozlične o zapájanej osobnostnej vyzretosti vo vzt'ahoch, ktoré si aj v rýchlo plynúcom osobnom a spoločenskom pohybe uchovali svoj jedinečný čas aj ako paradox: raz ako záblesk a okamžik, inokedy ako „večnosť“ uložená do pamäti.

Próza, esej, autentické rozprávanie na žánrovom priesečníku memoárov (pisár) a záznamníka (dlhý zápis)⁵ sa predierajú – a to

---

⁵ Za priesečník memoárov a pracovného záznamníka považujeme Ballekov text *Trojou a vrškom pamäti. Pisárov dlhý zápis 2000 – 2008* (2013). Názov textu rešpektuje žánrovú odlišnosť tým, že autor sa označuje za **pisára** a pracovný záznamník diplomata za **dlhý zápis** s jednoznačným časovým vymedzením *2000 – 2008*, alebo užšie „*Šiesteho marca*“ (2001) „*prijal pisára na Hrade prezident ČR V. Havel*“ (s. 5) a uzatvára verifikovateľným dátumom

v plnom význame platónsky vymedzuje zložitou cestou a náročným putovaním – zo skúseností autorského subjektu do poznania stratéga umeleckého textu a za taký možno považovať vo vzťahu k Ballekovej eseji a „dlhým zápisom“ aj tie. Impesívnosť, senzualnosť, detail, gnómicnosť vedľa jemnej irónie v rozprávačskej technike Ladislava Balleka patria medzi známe a pomenované entity jeho autorskej stratégie, ale v súvislosti s esejou a „dlhým zápisom“ možno zdôrazniť i to, čo ju robí jedinečnou, no aj to, že sa neodkláňa od naračného sveta prózy tým, že by bola „iná“ svojou štylistikou a štýlom.

Naopak, eseja a „všetky pamäti“ v „dlhých zápisoch“ sa k próze tohto autora približujú svojou zvnútorňenosťou, senzibilitou, nenáhlivosťou, presnosťou, potrebou vyvolávať a obnovovať vedomie autenticity ako spôsob jednotlivca reagovať na prítomnosť identitou prežitého a cíteného s rozprávačom „príbehu“ v próze a s tematizovaným „problémom“ v eseji ako osobné zaznamenávanie a vyrovnávanie sa s tým, čo ostáva presné pracovné alebo aktualizované vyjadrenie zapísaného o niekom či niečom.

Žánrový a tematický priesečník naznačený medzi noetikou, estetikou a sémantikou prózy, eseje a autorského zápisu Ladislava Balleka, nazdávame sa, spočíva v autorovej stratégii sústredenej na autenticosť látkového pôdorysu a na zážitkovú aj emotívnu vyhranenosť toho, čo si osobná pamäť uchováva, kým duch či atmosféra, pôvodnosť, zvlášť verifikovateľného priestoru, je zdôrazňovaná objektívne alebo senzualne vyjadreným časom v jeho rozličných metonymických postojoch voči tomu, o čom subjekt a rozprávač vypovedajú. Azda by sa mohlo bez vážnej ruptúry voči teorémam prózy, eseje, zápisu s memoárovými postupmi naznačiť aj to, že v Ballekovej autorskej výpovedi sa odohráva dialóg formy a nazeračia, ktorý súbežne vzniká i zaniká vo viacerých polohách, vzťahoch a súvislostiach. No nie iba preto, lebo dialóg v autorom využitých žánroch má koordinátora. Autor, spisovateľ aj pisár v jednote vie,

---

posledného zápisu „... 31. 5. 2008...“ (prevzaté z nečíslovanej strany v poradí 693). In: Ballek, Ladislav: *Trojou a všškom pamäti. Pisárov dlhý zápis 2000 – 2008*. Bratislava: Kalligram 2013.

ale aj pozná, premyslel, mravne vymedzil problém a nie raz aj pritom bol, čím sa vyhranila jeho ostrom optiky na zvažovania tematizovaného problému a vyčlenilo sa to, čo rezonuje v autorovi, rozprávačovi aj v autonómnom subjekte tvorcu.

Problémy odvíjané z priesečníka času a priestoru zdôrazňujú identitu prozaika fiktívneho „príbehu“ v próze, zblížujú ho s esejistom a zapisovateľom zápisov, dotýkajú sa v hodnotovej reflexii,⁶ v mravnej tonalite, v záujme presadiť svojou vertikálnou, hlbinnosťou, meditatívnosťou to, čo si pisár uchováva v komornom prístupe k prežitému, zvlášť k detailom a nimi odvíjaných (mikro)súvislostiach. Tie sa postupne pre spisovateľa a esejistu i pisára zápisov dotvoria do témy pre prózu a ňou iniciované žánrové posuny v literárnej a spoločensko-kultúrnej tvorbe.

---

⁶ Václav Havel dňa 6. 3. 2001 „*Chorý, liečbu prerušil, aby nového slovenského veľvyslanca prijal, svoju vyčerpanosť prekrýval vládym správaním a srdečným úsmevom. Navyše, po oficiálnej časti prijatia a odovzdaní poverovacích listín pozval pisára aj na neformálne posedenie. Keď pisár začal s ďakovaním, že ho i napriek svojmu zdravotnému stavu prezident prijal, ten ho gestom prerušil, stručne povedal, že to inak nešlo, a s úsmevom dodal, že keď z okna hľadel na nádvorie, kde jednotka hradskej stráže vzdávala poctu novému slovenskému veľvyslanecovi, a doznela tam slovenská hymna, čakal, že zaznie aj česká...*“ In: Ballek, Ladislav: *Trojou a všíškom pamäti...*, (2013), s. 5 – 6. Zármutok nad zánikom československého štátu prejavil pri osobnom stretnutí so spisovateľom – diplomatom zo Slovenska aj politický činník Českej republiky Miloš Zeman, zahraniční diplomati Ballekovi často kládli otázku: „*Prečo sme sa to my – Česi a Slováci – vlastne rozšíšili?*“, s. 20. Ballek publikáciu kompozične rozčlenil do časti osobnej *Rezidencia/Troja* a do časti pracovnej *Denník VV/ZÚ*. Prvú dopĺňa, ide o názov budovy – sídla veľvyslanectva SR v ČR, záverečným údajom z posledných dvoch čísel kalendárneho roka a v denníkoch diplomata, ktoré detailne zachytávajú program, aktivity, osobné stretnutia, prijatie návštev, vykonané návštevy, cesta v teréne a mnohé ďalšie, napríklad názvy spolkov, klubov, spoločenstiev, pravidelných akcií, ktoré sa svojou činnosťou hlásia k neprerušeným vzťahom, kontaktom, spolupráci a k tradícii medzi Slovákmi a Čechmi, uvádza názvom dňa v týždni a dátumom dňa.

Napokon Ladislav Ballek tento vzťah súbežného videnia a vedenia, myslenia a pomenovania naznačuje tiež dvojako. Raz rozložito, lebo hovorí v dlhých zápisoch o podobenstve: „*V jeseni nie som lakonickým človekom vychovaným v gréckej provincii Lakonia, v duchu, ak aj po duchu určite nie, a po jari a lete sa vo mne prebúdzá ten pisár dlhých zápisníkov, kronikár aj seba samého.*“ Po druhý raz znova v tej istej písomnosti naznačí voľnejší oblúk medzi javom a jeho následkom, keď spresňuje svoju pozíciu voči času a slovu: „*Žijem odchodmi a návratmi, v pohybe medzi minulým a ďalším, ako boci medzi ľudovou piesňou o sudbe a Osudovou, a to všetko najmä pre napätie, ktoré vsutku tvorí. Áno, najradšej sa pohybujem po rozľahlom priestore, rovinou a keď sa ňou tratím, rozmyšľam najšukromnejšie, dostredivo, neskeromne povedané, viem, tvorivo, aspoň tvorivejšie ako niekedy v rokline, v ktorej človek najskôr môže očakávať dramatickú zmenu. A nemám ju rád...*“

Vertikála subjektu (v próze) a v subjekte (esej) môže v stratégii autora otvoriť problém typu postavy či rozprávača, ale navodí aj predstavu o šírke a hĺbke „oka“, akým sa dovidí na čas a priestor, v ktorom sa videné, vedené, prežité, poznané, premyslené zhmotňuje do nejednoznačných, lebo opäť ide o vertikalizované pohyby, vzťahov a dejov. Napokon žáner eseje dokáže prijať svojho autora aj v role alter ega, najskôr takto ich vzájomný vzťah zachytil, keď napísal: „*K esejám necítim obdiv... Eseje čítam najradšej... Esej je také stvorenie, že je stvorením. Aspoň jeho zrkadlom.*“⁷

V esejí sa kontakt medzi autorom a dynamikou ním reflektovaného poznania uskutočnil spôsobom, aký možno označiť za dostredivé podobenstvo získané pripomenutím si kultúrnej analógie (ja – ono, oni). Esej aj časť memoárových zápisov nazvaných „vrškom pamäti“ prichádzajú v súradniciach aktuálneho či akútneho času vždy post factum a napokon vtedy, keď svojou naliehavosťou už nezasiahnu do typovej a osobnostnej motoriky človeka, a to preto, lebo už niet čo rýchlo/narýchlo vykonať. Naopak, latentne aktivujú pri kontakte s ich myšlienkami a personálnou „odkazovosťou“ ve-

---

⁷ Vyňaté z Ballekovho textu *Niečo ako stvorenie*. In: Ballek, Ladislav: *Letiace roky*. Bratislava: Kalligram 1998.

domie, morálku a emócie, pretože nenáhľivo a rozvážne⁸ treba spracovať čin a abstrahovať jeho súčasti, aby „všetko“ malo zmysel a zapadlo do poriadku, čo si jednotlivec, alebo spoločenstvo skonštruovali na svoje orientovanie sa v tom, čo už bolo, no i v tom, ako to malo, či mohlo byť, keby...? Aj preto sú tieto žánre v Ballekovej autorskej výpovedi tým, čo obkľučuje ich autorsky osobité a neprenosné literárne a literatúre naklonené výpovede. Napokon platí pre ne, že každá spomedzi nich „*patrí medzi neopísateľné literárne formy*“.⁹ Esej i memoárový zápis sú svojou adresnosťou osobné a osobnostné, hoci smerujú k zovšeobecneniam, ba viac, k univerzu ako k odkazu nezastupiteľného poznania pre všetkých, ku ktorým sa jednotlivec raz skôr, inokedy neskôr dostane, dopracuje, a tak, či iba takto zmohutnie jeho duch práve ním, alebo sa otvorí bolesti a utrpeniu, a to aj preto, lebo: „*V eseji sa realizujú všetky schopnosti a vlastnosti človeka*“¹⁰, lebo „*esej je dobrodružstvom. Intelektuálnym dobrodružstvom.*“¹¹

Pravdepodobne blízke skutočnosti a akceptovateľnej interpretácii vzťahu spisovateľa i pisára v eseji a zápise bude i to, keď za morálny, ale predovšetkým za noetický dotyk a za opodstatnenosť prepojenia medzi umeleckou prózou a neliterárnymi žánrami Ladislava Balleka sa bude považovať pôvodná, svojbytná schopnosť jeho slova pôsobiť v konkrétnom čase a v ním objektívne predpokladanom mieste ich spoločného (postupného) dosahu témou a problémom, ale preniknúť do vedomia jednotlivca a spoločnosti, mať schopnosť (apelatívne, ustálené) premieňať poznanie autora aj písá-

---

⁸ Ballek tento prístup k životu a jeho obsahu označuje za prevzatý odkaz zo svojej rodiny. In: Ballek, Ladislav: *Trojou a vrškom pamäti. Pisárov dlhý zápis 2000 – 2088*. Bratislava: Kalligram 2013, s. 304: „*Nenáhliť sa a ani nebyť lenivý!*...“

⁹ Valček, Peter: *Osudy eseje, pôvod a médium esejistickej formy*. Bratislava: Iris 1999, s. 7 – 185.

¹⁰Slančová, Daniela: *Hispánska esejistika v slovenskom kontexte*. In: Gómez-Martínez, J. L.: *Teória eseje. Esej ako literárny žáner, štúdium jej vlastností*. Prel. P. Šišmišová. Bratislava: Archa 1992, s. 127.

¹¹ *Ibidem*, s. 133.

ra na estetický, ba aj skúsenostný zážitok napojený na viacero adre-
sátov.

Autorsky, empíriou, nazeraním na chod sveta a na hodnotu ľud-
skej aktivity, teda života rezonuje medzi spoločensky aktuálnymi aj
aktualizovanými, náučne, mravne, emotívne a reflexívne kompono-
vanými esejami *Letiace roky* (1998)¹² a memoárovým zápisom zosú-
ladňovaným s „dlhými zápismi“ pisára z rokov 2000 – 2008 (2013)
vnútorné prepojenie, ba viac, zovretosť pri návratoch do dejín kra-
jiny, rodu, rodiny a do súčasť osobného a profesijného života, pre
ktoré dominantný ostáva subjekt ich autora. Veď je nielen ten, kto
vypovedá, ale ostáva tým, bez koho by nemohli reflexie, reminiscen-
cie, poznámky vzniknúť. Už aj preto nie, lebo sú tematikou a výpo-
vedňou tak personalizované, a tak naliehavo zosobnené.

Napokon, popri autorovi ďalším dostredivým „médiom“ pre „pi-
sára“ sa stali Čas a Priestor. Metafore uloženej do Ballekom aktuali-
zovanej spoločenskej roly dávnovkeého pisára, do jeho poslania
i nezastupiteľnosti v dejinách ľudskej kultúry, naisto porozumieme,
a nebude tomu inak ani vtedy, keď zväžíme, prečo si túto rolu osvo-
juje práve takto.

Ballekov esejistický pohyb v čase a priestore sa odohráva na pô-
doryse matrice tu a teraz (pamäť) a tu a tam (cesta), podľa pro-
gramového typu eseje,¹⁰ ale aj v súlade s časom, priestorom a uda-
losťami vytvorenej „syntézy“ v texte *Trojou a vrškou pamäti. Pisárov
dlhý zápis 2000 – 2008*. Komornosť, ktorú možno označiť za naze-
rací aj estetický nástroj v Ballekovej próze aj v jeho nefiktívnych
žánroch, počíta s tvorivou, teda aktívnou a otvorenou senzibilitou
toho, kto sa stane budúcim čitateľom jeho textov. Intuíciu ako
riadený výraz súboru jeho autorských a autorom zvnútornených,
personalizovaných, prežitých, dotvorených, ale predovšetkým ob-
jasňovaných oznamov (to si pamätám, to má podobu času, to by
ste mali mať aj vo vašej skúsenosti) očakáva Ballek od čitateľa, čím
by sa ich „komunikácia“ v kultúrnom a skúsenostnom priestore

---

¹² Ballekom včlenené texty do súboru esejí *Letiace roky* pôvodne vychá-
dzali v denníku Pravda.

mala zosúladiť, teda vedome sa oslobodiť od „kódov“ možného neporozumenia.

Myšlienkové toposy literatúry a kultúry v česko-slovenských súvislostiach sa otvárajú do svojej novodobej formy pričinením Ballekových dlhých zápisov z rokov 2000 až 2008 v častiach, ktoré sú venované profesii vyslanca jednej národnej kultúry do prostredia ďalšej i jemu blízkej národnej kultúry, ktoré žili v 20. storočí v štátnom spoločenstve. Dnes sa česko-slovenská vzájomnosť terminologicky presunula do spojenia *česko-slovenská kultúrna vzájomnosť*¹³ a vo svojich obrysoch i vo svojej podstate ostáva previazanosťou medzi národnými spoločenstvami, ktoré majú nielen spoločné dejiny, ale aj kultúrnu prítomnosť, ba viac, sú súčasťou osobitných národných archívov: „*Pisár blúdil s nimi po svojich dávnych cestách, od Šumary k Tatrám, teda Československom a všetkými jeho krajami... – teda svojím starým domovom... Veľa z tých piesní mala rada aj jeho mama a rád si zaspieval aj otec...*“¹⁴

Scelením premís z esejí aj dlhých zápisov, ktoré prekračujú konkrétne národné literatúry a vnášajú ich do súvislostí kontinentu a nadnárodného obrazu umeleckých, estetických a hodnotových toposov kultúry a literatúry v nových podmienkach európskeho spoločenstva, je neobíditeľná úvaha o tom, ako „*Premýšľal o literatúre aj teraz... Čo ju čaká po vstupe do EU?... Čo každú?... A čo čaká literatúry malých národov?*“¹⁵ Položená otázka siaha aj po štatúte jej tvorcu a odpoveď pisár nachádza v záujmoch svojich mladých súčasníkov.¹⁶

Za časom a priestorom sa v Ballekovej eseji, potom v návratoch do osobných dejín (vrškom pamäti) a v záznamoch z profesijne

---

¹³ Ballek, Ladislav: *Trojou a vrškom pamäti. Pisárov dlhý zápis 2000 – 2008*. Bratislava: Kalligram 2013, s. 380.

¹⁴ *Ibidem*, s. 379.

¹⁵ *Ibidem*, s. 305.

¹⁶ Ballek naznačuje ich neslobodu, lebo sa sústreďujú len na seba, na zápas dennodenne podstupovaný s každým: „*Svet ako by ovládla tá mladosť, ktorá vidí slobodu najmä v slobode nezodpovedných...*“ In: *Ibidem*, s. 207.

žitého (Denníky VV/ZÚ) ocitol ten, kto má tušenie, poznanie, schopnosť komparovať, konfrontovať a vybrať si, teda zhodnotiť to, čo má, či to, čo získal. Autor záznamov, zápisov, reflexií vyzýva na veľkorysosť pohybu v čase kultúrnych a národných dejín, k návratu do dejov a ich jedinečností, lebo sú našim spoločným vedomím o sebe. A preto sa nemožno k času postaviť tak, že jeho výstuže (bolo, boli, stalo sa) nepoznáme, a tak (ne)vedome odnímame vinu za omyly a krutosti predchodcov a minulosti, a to by sme nemali, sme pokračovatelia v dejinách národa, ktorí sa spájajú s pravdou, uznaním a slušnosťou voči odkazu vzájomnosti (príprava umiestnenia busty Ladislava Novomeského v Prahe pri jeho storočnici v roku 2004).¹⁷

Návraty do pamäti národnej a spoločenskej minulosti sú podmienkou pre súčasníkov, žiadajú si „*zamyšľať sa nad stavom sveta*“,¹⁸ dovoľávať sa dobra v nás, v čase a v jeho obsahu, v politických a kultúrnych dejinách, pretože agónia kultúrneho a dejinného nevedomia súvislosť kladie ďalšiu otázku adresovanú súčasníkom: „*Vskutku nemáme už k sebe cestu.*“¹⁹ Byť sám, mať smútok, podliehať bolesti, vláčiť so sebou po celé roky skrivodlivosť, tušiť zmeny, ktoré si neželáme, mať vieru, dokázať prijať inakosť, vypestovať si odvahu, až vnútornú silu na pomenovanie zrady, prekonať strach, znamená aj prekročiť svoj tieň a začať spomínať, poznávať, učiť sa myslieť dopredu. Keď sa tak stane, potom prišiel čas na otázky, stále naliehavšie vety o bytí, živote a ich zmysle. Úteky, keď sa už ináč nedá, nech prinesie poznanie, „*že nie novotou, ale zmenou každý z nás niečo nové v sebe objaví*“.²⁰

V *Letniaciach rokoch* a ani v *Trojou a vrškami pamäti* sa nepýta ich autor na to, kým je, ale naliehavo hľadá odpoveď na otázku, kým bude dnešný potomok svojich rodičov, keď ho dnes nezaujímá čas a pries-

---

¹⁷ Ibidem, s. 380 an.

¹⁸ Ballek, Ladislav: *Trinásty mesiac (sen noci mesačných)*. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1995, s. 21.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem, s. 215.

tor, ich krehké obsahy a prejavy existencie, práve ten jednotlivec chvíle a nie súvislosti, naznačuje jeho dravosť, ktorá prináša postupne jeho neslobodu, zatiaľ ju nezhodnocuje ako svoje vymedzenie sa v honbe za postavením a ním zabezpečovanými osobnými a spoločenskými výhodami.

Myšlienkový topos sprítomňovaný v česko-slovenskej literárnej, novšie kultúrnej vzájomnosti vytvárajú v objektívnom dejinnom podloží spoločné umelecké a spoločenské činy, napríklad tie z nedávnej minulosti, a tak: „*Nechýbali v nich predovšetkým otázky a úvahy o dnešných česko-slovenských vzťahoch, dávnych stretnutiach českých a slovenských osobností v Luhačovičiach...*“²¹ ale to len tak, ako pars pro toto k činom dávnejším a k rozhodnutiam zásadnejším.

Spisovateľova aj pisárova detská túžba vyslať po vlnách bielu loďičku do ďalekých vôd sa stáva odkazom Ladislava Balleka do vzájomných kultúrnych a literárnych vzťahov ako odkaz zdedený zo spoločných dejín predkov, pritom má aktuálny, chvíľami akútne odkaz adresovaný potomkom.

Lod' na vlnách vyslaná do budúcnosti nie je márnosť a jej symbolika, keď sa využije všetko a dôkladne, čo loď prináša a vie prepraviť do budúcnosti, dokáže jednotlivcovi i národnému spoločenstvu umením obohatiť to, čo ponúkajú v symbióze život, príroda, zem, voda a vzduch.

---

²¹ Ballek, Ladislav: *Trojou a všškom pamäti. Pisárov dlhý zápis 2000 – 2008*. Bratislava: Kalligram 2013, s. 141.